

งานวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมดนตรีไทย

พ. ศ. 2525-2555

ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์

งานวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมดนตรีไทย พ.ศ. 2525-2555
ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์.

งานวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมดนตรีไทย พ.ศ. 2525-2555.--

กรุงเทพฯ : ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2565.

212 หน้า.

1. ดนตรีไทย -- วิจัย. I. ชื่อเรื่อง.

780.9593

ISBN (e-book) 978-616-590-485-8

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2558

พิมพ์ครั้งที่ 1 มิถุนายน 2565

ราคา 190 บาท

ออกแบบปก วิรัช สงเคราะห์

จัดพิมพ์โดย ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์

ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โทร. 081-903-4335 e-mail: patarawdee@gmail.com

www.faa.chula.ac.th

สั่งซื้อได้ที่

ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

http://www.chulabook.com

โทร. 086-323-3703-4

customer@cubook.chula.ac.th, info@cubook.chula.ac.th

Apps: CU-eBook Store

พิมพ์ที่

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [6506-128E]

254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

โทร. 0-2218-3549-50 www.cupress.chula.ac.th

e-mail: cuprint@hotmail.com

คำนำ

หนังสือเล่มนี้เป็นแรงบันดาลใจจากการที่ผู้เขียนเป็นอาจารย์ในหลักสูตรดนตรีไทยอยู่ในแวดวงการศึกษาค้นคว้าวิจัยและมีประสบการณ์ร่วมในการเรียนการสอนดนตรีไทย และพบว่างานวิจัยเกี่ยวกับดนตรีไทยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในกรอบทฤษฎีดนตรีไทยหรือการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แนวทางมานุษยวิทยาดนตรี แม้ว่าภายหลังทศวรรษ 2540 งานวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรม การสร้างสรรค์ และงานวิจัยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน จะได้รับความสนใจศึกษาเพิ่มมากขึ้น แต่งานวิจัยในกรอบทฤษฎีดนตรีไทยยังเป็นกรอบหลักของงานวิจัยเกี่ยวกับดนตรีไทย ผู้เขียนจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาเหตุ และปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวทางการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับดนตรีไทย และพบว่าการส่งเสริมการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมประจำชาติของรัฐบาลที่สืบเนื่องมาตลอดมีส่วนสำคัญยิ่ง

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ธิดา สาระยา “ครู” ผู้ซึ่งสอนให้ผู้เขียนเข้าใจแนวทางการศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ ให้ความใส่ใจและห่วงใยเสมอมา ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.ดุยฤดี สว่างวิบูลย์พงศ์ อาจารย์ยวีรัช สงเคราะห์ และผู้ช่วยวิจัยที่ช่วยให้หนังสือเล่มนี้มีความสมบูรณ์

หนังสือเล่มนี้ปรับปรุงมาจากงานวิจัยเรื่อง“บทสำรวจสถานะความรู้ด้านงานวิจัยดนตรีไทย พ.ศ.2525-2555” ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์เชี่ยวชาญดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภัทรวดี ภูษณาภิรมย์

สารบัญ

	หน้า
๑. บทนำ	1
๒. การส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของรัฐบาลในทศวรรษ 2520	5
2.1 การส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของรัฐบาลกับการสืบทอด วัฒนธรรมดนตรีไทย	5
2.1.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมดนตรีไทย	7
1. การเสื่อมของวัฒนธรรมดั้งเดิม	9
2. ปัญหาความมั่นคงของชาติ	12
2.1.2 การส่งเสริมวัฒนธรรมดนตรีไทยผ่านหน่วยงานด้านวัฒนธรรม	17
- การส่งเสริมวัฒนธรรมดนตรีไทยผ่าน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	19
2.1.3 การส่งเสริมวัฒนธรรมดนตรีไทยผ่านสถาบันการศึกษา	22
1. การจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทย	22
2. การเปิดหลักสูตรดนตรีไทยในสถาบันอุดมศึกษา	26
3. การส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า วิจัย ดนตรีไทย	31
4. การสนับสนุนทุนวิจัยดนตรีไทย	37
2.2 สถานะความรู้ของงานวิจัยดนตรีไทยในทศวรรษ 2520	38
2.2.1 งานวิจัยในลักษณะการรวบรวมข้อมูล	40
2.2.2 งานวิจัยด้านการเรียนการสอนดนตรีไทย	42
2.2.3 งานวิจัยด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาดนตรีไทย	45
๓. การส่งเสริมการสืบทอดดนตรีไทยผ่านการสร้างมาตรฐานการศึกษา	48
3.1 การส่งเสริมดนตรีไทยผ่านระบบการศึกษา	52
3.1.1 การจัดกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทย	53

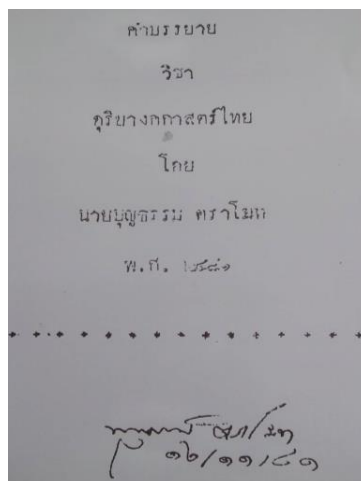
3.1.2	การเปิดหลักสูตรบัณฑิตศึกษาด้านดนตรีไทย	55
3.1.3	การสร้างเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย	58
3.1.4	การสนับสนุนทุนวิจัย	67
3.2	สถานะความรู้ของงานวิจัยดนตรีไทย	69
3.2.1	งานวิจัยในกรอบทฤษฎีดนตรีไทย	69
3.2.2	งานวิจัยในแนวทางมานุษยวิทยาดนตรี	72
3.2.3	งานวิจัยสาขาการเรียนการสอน	77
3.2.4	งานวิจัยในลักษณะสหวิทยาการ	80
3.2.5	งานวิจัยเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์	86
๔.	ผลกระทบของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ต่องานวิจัยดนตรีไทย	90
4.1	ผลกระทบจากการเสริมสร้างวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาต่องานวิจัยดนตรีไทย	91
4.1.1	การสนับสนุนส่งเสริมงานวิจัยดนตรีไทยผ่านหน่วยงานราชการ	97
4.1.2	การสนับสนุนส่งเสริมงานวิจัยดนตรีไทยผ่านสถาบันอุดมศึกษา	100
1.	การเปิดและขยายหลักสูตรด้านดนตรีในระดับบัณฑิตศึกษา	100
2.	การควบคุมมาตรฐานการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา	105
2.1	การกำหนดมาตรฐานคุณสมบัติผู้สอน	108
2.2	การประกันคุณภาพการศึกษาที่ส่งผลต่องานวิจัยดนตรีไทย	110
1)	การกำหนดคุณภาพและมาตรฐานผู้สอน	114
2)	การสนับสนุนทุนการวิจัยเพื่อการพัฒนา	115
	การเรียนการสอน	
4.2	สถานะความรู้ของงานวิจัยดนตรีไทย	124
4.2.1	งานวิจัยดนตรีไทยในลักษณะงานวิจัยพื้นฐาน	124
1.	งานวิจัยในกรอบทฤษฎีดนตรีไทย	124
2.	งานวิจัยในแนวทางมานุษยวิทยาดนตรี	127
4.2.2	งานวิจัยด้านนวัตกรรมการสร้างสรรค์ดนตรีไทย	137
1.	ผลงานสร้างสรรค์ด้านการประพันธ์เพลง	138

2. งานวิจัยด้านนวัตกรรมการสร้างเครื่องดนตรีไทย	142
4.2.3 งานวิจัยดนตรีไทยในสาขาวิชาด้านการเรียนการสอน	146
1. งานวิจัยด้านดนตรีศึกษา	146
2. งานวิจัยในสาขาคำทางการเรียนการสอน	153
4.2.4 งานวิจัยดนตรีไทยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์	159
4.2.5 งานวิจัยดนตรีไทยในศาสตร์อื่น	163
1. งานวิจัยในลักษณะการสร้างความรู้พื้นฐาน	163
2. งานวิจัยเพื่อการพัฒนาไปใช้ประโยชน์	166
2.1 งานวิจัยเพื่อพัฒนาด้านการเรียนการสอน	167
2.2 งานวิจัยในลักษณะการนำเทคโนโลยีไปใช้ประโยชน์	172
2.3 งานวิจัยในลักษณะการใช้ประโยชน์ด้านการบริหารจัดการ	174
2.4 งานวิจัยในลักษณะการนำไปใช้ประโยชน์ต่อชุมชน สังคม	177
๕. สรุป	181
บรรณานุกรม	184
ดัชนี	199

๑

บทนำ

งานนิพนธ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีไทยมีปรากฏเป็นผลงานของชนชั้นนำมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 5 เนื่องจากดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์แสดงถึงอารยธรรมของชาติ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 รัฐบาลยังคงสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์และสืบทอดดนตรีไทยผ่านหน่วยงานราชการ เห็นได้จากการตั้งสถาบันการศึกษาที่รับผิดชอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับงานวัฒนธรรมของชาติ คือ โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2477 ทำให้มีการสืบทอดดนตรีไทยผ่านระบบการเรียนการสอน และมีผลงานทางวิชาการที่วางรากฐานการศึกษาเรื่องราวดนตรีไทยในระบบการศึกษาต่อมา เช่น **คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย** (2481) โดย บุญธรรม ตราโมท อีกทั้งการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงสนพระทัยดนตรี และทรงเห็นความสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรมดนตรีของชาติ จึงทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ สนับสนุนส่งเสริมดนตรีไทย ดังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรจัดพิมพ์หนังสือ **โน้ตเพลงไทย** (2504) หรือ ทรงมีพระราชดำริให้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับความถี่ของเสียงดนตรีไทย อีกทั้งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ความสนพระทัย และทรงอุปถัมภ์ดนตรีไทย ส่งผลทำให้ดนตรีไทยได้รับความสนใจจากสังคม และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

“คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย”

ภาพ: ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์

ทศวรรษ 2520 ปัญหาความมั่นคงจากภัยคอมมิวนิสต์ และการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยอันสืบเนื่องจากการรับวัฒนธรรมตะวันตก รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประจำชาติ เพื่อสร้างความมั่นคงให้ประเทศด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การตั้งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ในปีพ.ศ. 2522 เพื่อเป็นหน่วยงานทำหน้าที่รับผิดชอบงานด้านวัฒนธรรมของชาติ ในปีพ.ศ. 2524 รัฐบาลมี "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ" เพื่อเป็นหลักให้หน่วยงานของรัฐ เอกชน และประชาชน ร่วมกันรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรม ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ให้การสนับสนุนการศึกษาวัฒนธรรมในระดับอุดมศึกษา ดังแผนพัฒนาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525 มีนโยบายส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินกิจกรรมด้านทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ (http://www.rpu.ac.th/Library_web/doc/e-book_T/PlanHEdu5_2525-2529.pdf: 9) ภายหลังจากนั้นปรากฏว่าสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งให้ความสำคัญกับการสนับสนุนงานวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติ รวมทั้งดนตรีไทย เช่น การเปิดหลักสูตรดนตรีไทยระดับปริญญาบัณฑิต การสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับดนตรีไทย

ทศวรรษที่ 2530 ปัญหาการเสื่อมโทรมทางสังคมและวัฒนธรรม อีกทั้งการที่สมาชิกใหญ่สหประชาชาติ ประกาศให้ พ.ศ. 2531 ถึง พ.ศ. 2540 เป็น “ทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายหลักในการนำ “วัฒนธรรม” เข้าสู่ระบบการพัฒนา การสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมของรัฐบาลจึงคงเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประจำชาติ เพื่อสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (2530-2534) กล่าวถึงความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมควบคู่กับการรักษาเอกลักษณ์ของชาติว่า “...พัฒนาสังคมให้ก้าวหน้ามีความสุขเกิดความเป็นธรรม สอดคล้องและสนับสนุนการพัฒนาประเทศส่วนรวม พร้อมๆกับการสร้างไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ วัฒนธรรม และค่านิยมอันดี” (http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3781: 3)

รัฐบาลส่งเสริมวัฒนธรรมดนตรีไทยผ่านนโยบายการพัฒนาสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมประจำชาติ ส่งผลทำให้สถาบันอุดมศึกษาสนับสนุนการเปิดหลักสูตรการศึกษาด้านดนตรีไทยในระดับบัณฑิตศึกษา ดังที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล เปิดการเรียนการสอนปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตเป็นแห่งแรก เมื่อปีพ.ศ. 2532 ในหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา สาขาวัฒนธรรมการดนตรี อีกทั้งการที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการสืบทอดดนตรีไทยในชนบซึ่งเป็นแบบแผนของราชสำนักให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ผ่านการสร้างเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย โดยนำไปใช้กับการเรียนการสอนดนตรีไทยในระบบการศึกษาและการประกอบวิชาชีพดนตรีไทย ทำให้นักดนตรีไทยซึ่งเป็นแบบแผนของราชสำนักสืบทอดอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวได้ว่านโยบายการส่งเสริมวัฒนธรรมใน

แนวทางการอนุรักษ์เพื่อสืบทอดเป็นมรดกวัฒนธรรมประจำชาตินับแต่ทศวรรษที่ 2520 ส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดแนวทางการศึกษาและการวิจัยที่ให้ความสำคัญกับดนตรีไทยในชนบซึ่งเป็นแบบแผนของราชสำนัก เพื่อส่งต่อความรู้ในแนวทางการอนุรักษ์ ขณะที่รสนิยมการฟังเพลงของคนในสังคมไทยเป็นการฟังเพลงและดนตรีร่วมสมัย การนำดนตรีไทยมาประยุกต์ในลักษณะดนตรีไทยร่วมสมัยได้รับความนิยมจนเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจการบันเทิง

การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และการเปลี่ยนสถานะจากมหาวิทยาลัยของรัฐมาเป็น “มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ” ส่งผลให้สถาบันการศึกษามีภารกิจในการสนับสนุนทุนวิจัยให้กับอาจารย์ผู้สอนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนตามเงื่อนไขการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบกับการเปิดหลักสูตรใหม่ทั้งหลักสูตรมหาดบัณฑิตและหลักสูตรดุริยางคศาสตรบัณฑิตสาขาดนตรีในสถาบันอุดมศึกษา ส่งผลทำให้จำนวนงานวิจัยในหัวข้อเกี่ยวกับดนตรีไทยเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แต่ผลงานวิจัยด้านดนตรีไทยทั้งของอาจารย์และนักศึกษาในสาขาดนตรีส่วนใหญ่ เป็นการศึกษาในกรอบทฤษฎีที่ศึกษาองค์ประกอบของดนตรีไทย

นอกจากการผลิตผลงานวิชาการของคณะหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบงานวิชาการด้านดนตรีไทยโดยตรงแล้ว งานวิจัยวัฒนธรรมดนตรีไทยยังได้รับความสนใจศึกษาจากศาสตร์สาขาอื่น ซึ่งเห็นได้ชัดเจนตั้งแต่ทศวรรษ 2530 อันเป็นผลจากการแพร่หลายของระเบียบวิธีวิจัยในลักษณะสหวิทยาการซึ่งเป็นระเบียบวิธีวิจัยแนวใหม่ที่เชื่อมโยงการศึกษาของศาสตร์สาขาต่างๆ เข้าด้วยกัน อีกทั้งการส่งเสริมงานวิจัยเพื่อการพัฒนา นวัตกรรม และการนำประโยชน์ไปใช้ในการพัฒนาทั้งทางวิชาการและประโยชน์ต่อสังคม ส่งผลต่อการพัฒนางานวิจัยดนตรีไทย ในลักษณะการบูรณาการความรู้มาประยุกต์ใช้กับศาสตร์ด้านดนตรีไทย ทำให้ผลงานวิจัยที่ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับดนตรีไทยในศาสตร์สาขาต่างๆ มีความหลากหลายและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ขณะที่งานวิจัยในสาขาวิชาดนตรีไทย แม้ปรากฏงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนอยู่บ้าง แต่งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเป็นงานวิจัยในกรอบทฤษฎีดนตรีไทย

ทั้งนี้การศึกษาผลงานการวิจัยเกี่ยวกับสถานะความรู้ด้านดนตรีไทยที่ผ่านมาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสถานะงานวิจัยของหลักสูตรดนตรีในสถาบันการศึกษาต่างๆ เช่น บทความเรื่อง **การประมวลความรู้และการพัฒนาการของวัฒนธรรมการดนตรี** ของ พชร สุวรรณภานันท์ (2551) ศึกษาเอกสารวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา แขนงวิชาวัฒนธรรมการดนตรี สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา 2532-2550 จำนวน 84 เรื่อง เพื่อวิเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้ ตลอดจนเสนอแนะวิธีวิทยาวิจัยและนำผลไปใช้ใน

การปรับปรุงหลักสูตรวิชาเอกมานุษยวิทยาคนตรี งานวิจัยเรื่อง การศึกษางานวิจัยคนตรีศึกษาในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2545 – 2554 ของ ประพันธ์ศักดิ์ พุ่มอินทร์ (2557) ศึกษาปริมาณของผลงานวิจัยองค์ความรู้และนวัตกรรมทางคนตรีศึกษาช่วง พ.ศ. 2545 -2554 จำนวน 151 เรื่อง ตามประเด็นหัวข้อและแนวโน้มการศึกษาคณะศึกษาระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา บทความเรื่อง เหลียวหน้าแลหลัง 3 ทศวรรษของการศึกษาวัฒนธรรมคนตรีในบริบทสังคมไทย ของ เชาวนัมนัส ประภักดี (2563) นำเสนอผลการสำรวจข้อมูลผลงานการวิจัยด้านคนตรีในระดับมหาดบัณฑิต ดุษฎีบัณฑิต ตลอดจนนักวิชาการชาวไทย ในช่วงปีพ.ศ. 2532 ถึงปีพ.ศ 2563 ซึ่งครอบคลุมคนตรีไทย คนตรีตะวันตก คนตรีลูกทุ่ง คนตรีศึกษา คนตรีพื้นบ้านพื้นเมือง คนตรีชาติพันธุ์ คนตรีบำบัด คนตรีต่างแดนและนำเสนอข้อสังเกตสู่การขยายแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมคนตรีที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันและอนาคต

ผลงานเกี่ยวกับสถานะความรู้ของงานวิจัยด้านคนตรีไทยที่ผ่านมายังไม่ปรากฏการประมวลสังเคราะห์ ถึงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการขององค์ความรู้งานวิจัยด้านคนตรีไทย การศึกษาเกี่ยวกับงานวิจัยคนตรีไทยเล่มนี้ นอกจากจะชี้ให้เห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการของงานวิจัยคนตรีไทยแล้ว ยังชี้ให้เห็นถึงนโยบายและการส่งเสริมวัฒนธรรมของรัฐบาลในช่วงเวลา 30 ปี (พ.ศ. 2525-2555) ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีไทย ซึ่งสืบทอดจากราชสำนักให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ได้มีอิทธิพลส่งผลต่อการศึกษาวิจัยด้านคนตรีไทยและการสืบทอดคนตรีไทยสืบมาจนปัจจุบัน

การส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของรัฐบาลในทศวรรษ 2520

ทศวรรษ 2520 การแพร่หลายของวัฒนธรรมตะวันตก อีกทั้งปัญหาความมั่นคงของประเทศ ทำให้รัฐบาลให้ความสำคัญกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประจำชาติ นอกจากการตั้งองค์กรทางวัฒนธรรม เช่น การตั้งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเพื่อทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมแล้ว รัฐบาลยังให้การส่งเสริมวัฒนธรรมผ่านระบบการศึกษา โดยเฉพาะการสนับสนุนให้เปิดหลักสูตร การศึกษาด้านวัฒนธรรมในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการวางรากฐานสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรม คนตรีไทยในแนวทางอนุรักษ์

2.1 การส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของรัฐบาลกับการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย

“ดนตรีไทย” เป็นวัฒนธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนในสังคมไทยบริเวณภาคกลางซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจรัฐมาแต่เดิม วงดนตรีไทยจำแนกอย่างกว้างๆเป็นวงปี่พาทย์ วงมโหรี และวงเครื่องสาย เครื่องดนตรีประกอบด้วย เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี เครื่องเป่า เช่น ปี่ กระจับปี่ ฆ้องวงใหญ่ ซอสามสาย จะเข้ ขลุ่ย ฯลฯ ท่วงทำนองเพลงมีอัตราจังหวะต่างๆตามแบบแผนที่สืบทอดกันมา เนื่องจากดนตรีไทยเป็นส่วนหนึ่งของดนตรีในราชสำนักจึงมีพัฒนาการในรูปแบบของศิลปะชั้นสูง

สังคมไทยนับแต่ครั้งอดีตทั้งระดับราชสำนักและผู้คนบริเวณศูนย์กลางอำนาจของรัฐ มีดนตรีไทยในช่วงระยะเวลาต่างๆของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น การบรรเลงวงปี่พาทย์ในงานโกนจุก งานบวช รวมถึงบรรเลงประกอบการแสดง เช่น โขน หุ่น หนัง ละคร วงมโหรี และ วงเครื่องสาย บรรเลงในงานแต่งงาน หรือเพื่อขับกล่อม เป็นต้น นักดนตรีไทยได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากราชสำนักและชนชั้นสูงให้สร้างสรรค์ผลงานจนมีพัฒนาการในลักษณะศิลปะชั้นสูง แบบแผนดนตรีไทยของราชสำนักได้รับการสืบทอดต่อมาในหมวดดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากร และโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์¹ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทยแห่งแรกของประเทศ ส่งผลให้การ

¹ ปัจจุบันคือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

สืบทอดคนตรีไทยในระบบการศึกษาทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติลงยึดถือแบบแผนศิลปะชั้นสูงของราชสำนักสืบต่อมา

นับแต่สมัยรัชกาลที่ 5 คนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมที่ชนชั้นนำให้ความสำคัญในลักษณะวัฒนธรรมซึ่งสื่อถึงความเจริญของประเทศ เช่น การส่งวงคนตรีไทยไปบรรเลงร่วมฉลองครบรอบร้อยปีของพิพิธภัณฑที่ประเทศอังกฤษ นอกจากนั้นเรื่องราวเกี่ยวกับคนตรีไทยยังเป็นส่วนหนึ่งของความสนใจในหมู่ชนชั้นนำ เห็นได้จากการให้ความสนใจศึกษารวบรวมเรื่องราวความเป็นมาของคนตรีไทย ในลักษณะวัฒนธรรมสำคัญของชาติ เช่น **เรื่องขับร้อง** (2433) โดย กรมหมื่นสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ **เรื่องคนตรี** (2433) โดยสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ **คนตรี** (2438) โดยกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย (พระองค์เจ้าไชยันดมงคล) **คนตรีวิทยา** (2450) ผลงานของ นายพันโทพระอภัยพลรบ (พลอยเพ็ญกุล) การสนใจศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับคนตรีไทยปรากฏทั้งบทความ หนังสือ และงานวิชาการสืบต่อมา ดังปรากฏพระนิพนธ์ในสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพหลายเรื่อง เช่น **ตำนานเรื่องละครอิเหนา** (2464) มีเนื้อหาเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการของละคร รวมทั้งประวัติและพัฒนาการของวงปี่พาทย์และการประกอบอาชีพของนักปี่พาทย์ เนื่องจากเป็นวงคนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบละคร **ตำนานเสภา** (2468) มีเนื้อหารวบรวมความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการขับเสภา บทเสภา ประวัติครูเสภา ประวัติครูปี่พาทย์ และ วงปี่พาทย์ ในเชิงประวัติและพัฒนาการที่สัมพันธ์กับการบรรเลงประกอบการขับเสภา **ตำนานมโหรี** (2470) กล่าวถึงความเป็นมาและพัฒนาการของวงมโหรี ซึ่งเป็นวัฒนธรรมคนตรีของราชสำนักและชนชั้นนำ รวมทั้งรวบรวมรายชื่อเพลงมโหรีครั้งกรุงศรีอยุธยาและบทสำหรับขับร้องลำนำเพลงมโหรีของเก่ามาตีพิมพ์รวมไว้เพื่อมิให้สูญหาย ต่อมา เมื่อมีการเรียนการสอนคนตรีไทยในระบบการศึกษาที่โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ ปรากฏผลงานตำราคนตรีไทยเพื่อประกอบการเรียนการสอน โดย บุญธรรม ตราโมท เรื่อง **คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย** (2481) เนื้อหาครอบคลุมวิชาการคนตรีไทย ทั้งด้านประวัติ ทฤษฎี และความรู้เบ็ดเตล็ด เป็นต้น

ความสำคัญของคนตรีไทยในลักษณะมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญของชาติ จึงได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและชนชั้นนำสืบต่อมา เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเห็นความสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรมคนตรีไทย และยังทรงโปรดฯ ให้พระราชโอรสและพระราชธิดาในพระองค์ ศึกษาคนตรีไทยตั้งแต่ทรงพระเยาว์ อันส่งผลทำให้พระราชโอรสและพระราชธิดาให้ความสนใจและอุปถัมภ์คนตรีไทยสืบต่อมา โดยเฉพาะสมเด็จฯ พระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อคนตรีไทยสืบมาจนปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9

ที่มา: <https://t.co/XNw2gLTYNn>

2.1.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมดนตรีไทย

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 องค์การสหประชาชาติส่งเสริมงานด้านวัฒนธรรมโดยการจัดตั้งองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ตามแผนการศึกษา การวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม และสนับสนุนให้ประเทศต่างๆ เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประจำชาติ เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่วัฒนธรรมและชุมชน ประเทศไทยในฐานะสมาชิกขององค์การสหประชาชาติจึงมีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการแห่งชาติ ว่าด้วยวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ในปีพ.ศ. 2492 เพื่อร่วมมือติดต่อกับพิจารณาปัญหา เผยแพร่ และเป็นผู้แทนรักษาผลประโยชน์ในการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมของประเทศเป็นส่วนรวม (ท.ม. 4.1.1.19.3/13) องค์การสหประชาชาติได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประจำชาติในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านงบประมาณ เช่น การสนับสนุนให้ตั้ง “สถาบันการละครแห่งชาติ” “สมาคมเพื่อการรักษาสम्บัติวัฒนธรรม” เพื่อส่งเสริมและผลุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งการดำเนินงานของสมาคมเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมประจำชาติเช่น "สมาคมเพื่อการรักษาสम्บัติวัฒนธรรม" ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2503 โดยมีจุดประสงค์ "เพื่อส่งเสริมบูรณะรักษาสम्บัติวัฒนธรรม จูงใจนิสิตนักศึกษาให้สนใจวัฒนธรรมของชาติ สนับสนุนการศึกษาค้นคว้าและ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม" ฯลฯ

(ศร.0701.9.10.7/3) การจัดกิจกรรมของสมาคมมีส่วนสำคัญต่อการสืบทอดและเผยแพร่วัฒนธรรมในเชิงอนุรักษ์ เช่น การจัดกิจกรรมโครงการรักษาสืบวัฒนธรรม เพื่อจูงใจนิสิต นักศึกษาให้สนใจวัฒนธรรม หรือการจัดปฐกถาเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น ปฐกถา เรื่อง “เพลงหน้าพาทย์” ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในงานสัปดาห์แห่งศิลปะและวรรณคดี รวมทั้งให้การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลไม่มีงบประมาณพอที่จะดำเนินงาน เช่น สนับสนุนโครงการจัดตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์ตามภาคต่าง ๆ (ศร.0701.9.10.7/4) หรือ ในปีพ.ศ. 2508 - 2509 ฝ่ายวัฒนธรรม องค์การศึกษาสหประชาชาติ สนับสนุนงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมใด ๆ ของประเทศสมาชิกที่มุ่งให้เป็นไปในทางสร้างสรรค์ศิลปะ ซึ่งเน้นถึงศิลปกรรมใด ๆ ที่มี Originality (ศร.0701.9.10.6.1/7) ในปีพ.ศ. 2513 องค์การศึกษาสหประชาชาติ เสนอแนะให้ประเทศสมาชิกถือเป็นการศึกษาระหว่างประเทศและเชิญชวนให้จัดการทดลอง ในส่วนประเทศไทยคณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรมของคณะกรรมการแห่งชาติ ว่าด้วยวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้จัดการแสดงปฐกถาว่าด้วยเรื่องวัฒนธรรม และสนับสนุนให้มีการตีพิมพ์หนังสือด้านวัฒนธรรม เช่น หนังสือ **ทฤษฎีและการปฏิบัติดนตรีไทย** (2514) โดย ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ รวบรวมทฤษฎีดนตรีไทยด้านต่างๆ เช่น มาตรฐานเสียง ระดับเสียง การบรรจุเนื้อเพลง หน้าทับ รวมถึง ประวัติความเป็นมาของเครื่องดนตรีไทย และการผสมวงดนตรีไทยในยุคต่าง ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแม้มีการสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ แต่การรับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากการพัฒนาประเทศ ส่งผลกระทบต่อการเสื่อมโทรมของวัฒนธรรมประจำชาติ เช่นที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) กล่าวถึงปัญหาด้านสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม และการเมืองที่ส่งผลสืบเนื่องมาว่า “เด็กและเยาวชนทอดทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีหันไปนิยมวัฒนธรรมต่างชาติที่ไม่เหมาะสมมากขึ้น กลุ่มมีการศึกษาส่วนใหญ่จะมีความหลงใหลและผูกพันกับวัฒนธรรมต่างชาติมากกว่ากลุ่มอื่น ทั้งนี้ เนื่องจากขาดการสืบทอดทางวัฒนธรรมระหว่างสมาชิกในครอบครัวอย่างถูกต้องและขาดความรู้สึกชาตินิยม” (http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3780:315) กล่าวได้ว่านอกจากการส่งเสริมวัฒนธรรมประจำชาติเป็นกิจกรรมที่องค์การระหว่างประเทศให้การสนับสนุนแล้ว ปัญหาการเสื่อมของวัฒนธรรมดั้งเดิม อีกทั้งปัญหาภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งรัฐบาลเห็นว่าส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ทำให้รัฐบาลให้ความสำคัญกับการสนับสนุนส่งเสริมงานด้านวัฒนธรรม

1. การเสื่อมของวัฒนธรรมดั้งเดิม

การส่งเสริมเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทย อีกทั้งการเข้ามาของทหารอเมริกันจากการที่รัฐบาลยอมรับความช่วยเหลือจากประเทศสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และสงครามเวียดนาม ประกอบกับการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัยตามสังคมตะวันตก ทำให้ประเทศไทยพัฒนาในหลายด้าน โดยเฉพาะการบริการ พื้นฐาน วิทยาการ เทคโนโลยี ระบบข่าวสารและการติดต่อสื่อสารแบบใหม่ๆ ทำให้วัฒนธรรมแบบตะวันตกซึ่งเป็นที่ชื่นชมของคนในสังคมไทยแพร่หลายโดยขาดการเลือกสรรให้สอดคล้องกับรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม จนก่อให้เกิดปัญหาการเสื่อมโทรมด้านขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ภาษากฎระเบียบ รวมถึงศิลปวัฒนธรรมและค่านิยมของคนในสังคม ดังความว่า

ปัจจุบันความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งในด้านการสื่อสาร คมนาคม ธุรกิจและการค้าต่างๆมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านศิลปวัฒนธรรมจากแบบอย่างที่เคยปฏิบัติกันมาแต่ดั้งเดิมเป็นอันมาก ทำให้ศิลปวัฒนธรรมที่ดีงามบางอย่างของไทยที่ควรสงวนและรักษาไว้ค่อยๆ เลือนหรือถูกทำลายไปและถูกวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาแทนที่อย่างรวดเร็ว

(http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3779:310)

นอกจากนี้การรับวัฒนธรรมตะวันตกเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนในสังคม ก่อให้เกิดปัญหาการละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนในสังคมไทย ดังความว่า “คนไทยรุ่นหลังเกิดการทอดทิ้งขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และหันไปใช้วัฒนธรรมจากต่างชาติมากขึ้น กลุ่มที่มีการศึกษาสูงส่วนใหญ่ได้ผูกพันอยู่กับวัฒนธรรมต่างชาติมากกว่ากลุ่มอื่นๆ สังคมไม่แนะนำกวัดข้นให้สมาชิกปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมและกฎหมายที่สร้างขึ้นอย่างจริงจัง” (http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3780:230) เช่น ทิมธี สิริวรสาร (2542: 641) เล่าถึงการรับอิทธิพลอเมริกันของคนในสังคมกรุงเทพฯว่า

คนไทยเริ่มมีความเคยชินต่อสิ่งต่าง ๆ ที่นิยมใช้กันในสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นทุกที เช่น คนไทยเริ่มดื่มน้ำอัดลม โค้ก้า และ เป๊ปซี่ พอใจที่จะรับประทานฮอตดอก (hot dog) แฮมเบอร์เกอร์(hamburger) แทน หมูแฮมไข่ดาว ชอบดูภาพยนตร์บู๊

ซึ่งส่วนมากถ่ายทำที่จากสหรัฐฯและเรื่องที่มีอิทธิพลโดยตรงและที่คนไทยนิยมมากก็คือ การที่พอใจการแต่งกายแบบที่นิยมใช้กันในสหรัฐฯคือไม่มีพิธีรีตองในการนุ่งห่ม และนิยมการแต่งตัวสบาย ๆ ง่าย ๆ โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นพอใจมากที่จะนุ่งกางเกงยีนส์(jeans) แบบอเมริกัน ใส่เสื้อยืดคอกกลมแบบ ที เชิ้ต(tee shirt) ...

เช่นเดียวกับความนิยมวัฒนธรรมความบันเทิงแบบตะวันตก เช่น การเดินรាំใน จังหวะสนุกสนาน เร้าใจ อาทิ ร็อกแอนด์โรล ช่าช่าซ่า ทวิสท์ กั๊วราชา รุมบ้า แซมบ้า เป็นที่นิยม ดังที่ ทรงสุภา ขอดมณี (2542: 135-136) เล่าถึงความนิยมการเดินรាំที่เป็นอิทธิพล วัฒนธรรมตะวันตกว่า

สมัยนั้นนอกจากบอลรูมแล้ว จังหวะที่ฮิตมากก็มี ร็อก แอนด์โรลล์ ช่าช่าซ่า ทวิสท์ กั๊วราชา รุมบ้า และแซมบ้า ที่เราเรียกกันว่า จังหวะแจวเรือจ้าง เพราะทำเดินเหมือนท่าแจว เรือจ้างยังงัยงั้น จังหวะที่สนุกสนานมากอีกอย่างคือ บั๊นนีฮอป ซึ่ง คนเต้นเกาะสะเอวกันเป็นแถวยาว แล้วกระโดดตามจังหวะเหมือน กระต่ายกระโดดนั่นแหละ จังหวะนี้ฮิตตั้งแต่รุ่นคุณปู่ คุณย่า คุณ ป้า คุณลุง ไปจนถึงลูกหลาน เพราะเครื่องดี ไม่ต้องเดินรាំ เป็นเลขก็เดินได้...นอกจากจะเดินรាំแล้ว ก็สลับด้วยการร้องเพลง ทำนองใครใคร่ร้องก็ร้อง ใครใคร่ฟังก็ฟัง ตอนนั้นเพลง More Than I Can Say ที่เรามักจะเรียกกันว่า เพลง โหว โหว เหย เหย กับเพลง Can't Help Falling in Love กำลังฮิตมาก...

การเต้นรำในจังหวะ ร็อคแอนด์โรลล์

ที่มา: <http://comoomoo.blogspot.com/2015/11/>

การเสื่อมความนิยมวัฒนธรรมดั้งเดิมและค่านิยมวัฒนธรรมตะวันตกที่เกิดขึ้นดังกล่าว ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการขาดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการด้านวัฒนธรรมของหน่วยงาน รัฐบาล ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525 - 2529) กล่าวถึงปัญหาด้าน วัฒนธรรมในสังคมไทยและปัญหาการขาดเอกภาพในการบริหารจัดการของภาครัฐซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเสื่อมของวัฒนธรรมดั้งเดิมว่า

ประเทศชาติเริ่มขาดแคลนการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ที่ เหมาะสมกับการเวลา มรดกทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ที่ดีงามถูกทำลายทั้งโดยธรรมชาติและการทำลายด้วยความ รู้เท่าไม่ถึงการณ์ของคนรุ่นหลัง รวมถึงหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ ในการทำนุบำรุงสร้างสรรค์วัฒนธรรมของชาติมีหลายหน่วยงาน กระจัดกระจายและแยกกันทำในสังกัดต่างๆขาดความเป็นเอกภาพ ในการแก้ปัญหาด้านวัฒนธรรมของชาติโดยส่วนรวม

(https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3780: 228)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่สภาอำนวยการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พิจารณาว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) เพื่อให้เป็นแผนแม่บทการดำเนินงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีความสำคัญโดยรูป-
ลักษณะพิเศษ และคณะกรรมการได้พิจารณาให้ความเห็นชอบแล้ว ในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน
๒๕๒๔

ประกาศ ณ วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ ณ วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๒๔
ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พลเอก
นายรัฐมนตรี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525 - 2529)

ภาพจาก: https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=develop_issue

เนื่องจากปัญหาการเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรมเป็นปัญหาที่รัฐบาลให้ความสำคัญ รัฐบาลจึงสนับสนุนให้มีหน่วยงานวัฒนธรรมของรัฐ เพื่อทำหน้าที่อนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมประจำชาติ ดังการตั้ง “สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ” (สวช.) ในปีพ.ศ. 2522 ทำหน้าที่รับผิดชอบงานด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ

2. ปัญหาความมั่นคงของชาติ

นับแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2490 ลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นปัญหาที่รัฐบาลให้ความสำคัญว่าเกี่ยวข้องกับ ความมั่นคงของชาติ และเมื่อเกิดเหตุที่กลุ่มนักศึกษาเป็นผู้นำในการเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ทำให้รัฐบาลมีนโยบายในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในรูปแบบต่างๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 สมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ปัญหากองทัพเวียดนามเข้ายึดครองกัมพูชาประชาธิปไตย และตรึงกำลังบริเวณชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทำให้ไทยต้องขอการสนับสนุนทางการเมืองและการทหารจากประเทศสหรัฐอเมริกาและนานาชาติ นำไปสู่นโยบายการส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงให้ประเทศโดยการต่อต้านคอมมิวนิสต์

นโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นนโยบายที่รัฐบาลให้ความสำคัญสืบเนื่องมายาวนาน ดังเหตุผลส่วนหนึ่งของการตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ประจำภาคในช่วงทศวรรษ 2510 เพื่อให้คนในชาติมีความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม อันนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของชาติว่า

...ส่งเสริมและผดุงรักษากับเผยแพร่ศิลปะด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ อันเป็นศิลปะประจำชาติไว้ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามที่จะฟื้นฟูรักษาศิลปดังกล่าวในด้านศิลปะพื้นเมือง (Folk Song and Folk Dance) ไว้ด้วยเพื่อก่อให้เกิด Unity และความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชน...เป็นทางหนึ่งที่จะต้านทานและตั้งรับกระแสวัฒนธรรมของต่างชาติ โดยเฉพาะของพวกคอมมิวนิสต์ซึ่งกำลังใช้เล่ห์เพทุบายทุก ๆ ประการ ที่จะบั่นทอนทำลายล้างความมั่นคงของชาติเราอยู่ทุก ๆ วิถีทาง

(ศธ. 0701.9.1/35)

การจัดทำแผนพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติ จึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เพื่อสร้างความมั่นคง ความว่า

ศิลปวัฒนธรรมเป็นปัจจัยกำลังอำนาจของชาติทางด้านจิตวิทยาสังคม เป็นเกียรติ เป็นศรี และเป็นความภาคภูมิใจของคนในชาติ เป็นเครื่องมือที่สำคัญของรัฐในการสร้างชาติ สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชาติในด้านการเมือง การต่างประเทศ ศิลปวัฒนธรรมไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของเอกราชของชาติ การรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมคือ การรักษาไว้ซึ่งเอกราชส่วนหนึ่งของชาติด้วย

(4) (ศธ.2.3.16.1/42)

ทศวรรษ 2520 นับเป็นช่วงสำคัญที่มีส่งเสริมวัฒนธรรมประจำชาติ ในปี 2524 รัฐบาลมีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง “นโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ” โดยชี้ถึงความสำคัญของวัฒนธรรมว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่สร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติ อันส่งผลต่อความมั่นคงของชาติ รัฐจึงต้องส่งเสริม รักษาไว้ ความว่า

วัฒนธรรมไทยเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทย เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ความสามัคคีและความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทย เป็นปัจจัยให้คนในชาติได้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีงาม มีคุณธรรมเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคมและประเทศชาติ สมควรต้องรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอย่างจริงจังและกว้างขวางเป็นพิเศษ ตามนัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ระบุไว้ว่า “รัฐพึงส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติ

(ราชกิจจานุเบกษา, 8 ธันวาคม 2524: 4432)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 รัฐบาลประกาศแนวทางในการรักษา ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรมตาม “นโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ” เพื่อยึดเป็นหลักในการดำเนินงานทางวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน และ ประชาชน อันจะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคี ให้สังคมไทยอยู่ได้อย่างมั่นคงและธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ความว่า

...วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐานและเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคีกลมเกลียวและความเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติศิลปปฏิบัติธรรมและพร้อมที่จะเผชิญชีวิตร่วมกันบนผืนแผ่นดินเดียวกันทั้งในยามสุขและยามทุกข์... วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ เป็นลักษณะเด่นประจำชาติ หรือประจำหมู่คณะ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน อันจะทำให้บังเกิดความรักสามัคคีกัน และจะส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะและธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2536: 47-48)

นโยบายการส่งเสริมวัฒนธรรมยังเห็นได้จาก แผนงานพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการจัดทำแผนพัฒนาฯว่า เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชาติและความเป็นไทย

เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในสังคมในการพัฒนาจิตใจให้เกิดสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนร่วม ขยันขันแข็งพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี ร่วมมือร่วมใจกันในการทำงาน ตลอดจนทำนุบำรุงและธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติเพื่อเป็นฐานอันสำคัญที่รักษาไว้ซึ่งความมีเอกภาพ ความรัก ความหวงแหนประเทศ ความสามัคคี ความสงบสุข และความเจริญก้าวหน้าของคน สังคม และประเทศชาติ...ให้มีการดำรงรักษาฟื้นฟู และพัฒนาซึ่งโบราณสถานที่สำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม ตลอดจนเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นไทยทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น...ฟื้นฟู อนุรักษ์ พัฒนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชาติ เพื่อธำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่ดีงามของไทย

(https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3781: 90-91)

การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อความมั่นคง ทำให้ดนตรีไทยซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและหน่วยงานเอกชน ผ่านการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เช่น ธนาคารกรุงเทพจัดตั้ง “ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ” ในปีพ.ศ. 2522 เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมดนตรี นาฏศิลป์และการแสดงพื้นบ้านไทยอย่างยั่งยืน ทั้งจัดให้มีห้องสมุดด้านศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมเผยแพร่ศิลปะดนตรีและการแสดง การสนทนาทางวิชาการ เช่น การจัดแสดงรายการ “ดนตรีไทยในวรรณคดี” โดย คณะเสรี หวังในธรรม (พ.ศ. 2522) “หลากหลายดนตรีไทย” โดย วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จ (พ.ศ. 2522) “ปีพาทย์ไม้แข็งเครื่องใหญ่” โดย กองสันตนาการ กทม. หมวดยดนตรีไทย (พ.ศ. 2523) “ขับเพลงบรรเลงเสนาะ” โดย วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ (พ.ศ. 2524) “ขับบรรเลง-เพลงระบำ” โดย สวช.-สโมสรดนตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง (พ.ศ. 2526) เป็นต้น (ธนาคารกรุงเทพ จำกัด, 2529: 231-255) และ ในปีพ.ศ. 2529 ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ร่วมกับกรมกิจการเด็กและเยาวชน จัดการประกวดดนตรีไทยประเภทวงมโหรีระดับมัธยมศึกษา “ประลองเพลง ประเลงมโหรี” ตามแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนที่สนใจดนตรีไทย ได้เรียนรู้ พัฒนาทักษะและการแสดงฝีมือความสามารถในการบรรเลงมโหรีอย่างถูกต้อง

ตามแบบแผนที่ได้รับการสืบทอดมาจากโบราณจารย์ผ่านเวทีการแสดง อีกทั้งยังเผยแพร่ความสามารถของเยาวชนที่ได้รับรางวัลออกสู่สาธารณะ ผ่านกิจกรรม “เสนาะเสียงมโหรี ฟังดนตรีในสวน” เป็นต้น

การส่งเสริมดนตรีไทยผ่านการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆทำให้ดนตรีไทยได้รับความสนใจจากคนในสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะการเสด็จร่วมงานดนตรีไทยของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เช่น เสด็จฯทรงดนตรีไทยในงานดนตรีไทยอุดมศึกษา เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในการจัดโครงการปริญญานิพนธ์ทางดุริยางคศิลป์ โดยนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ช่วงปีพ.ศ 2531-2542 เป็นต้น นอกจากนั้นความสำคัญของดนตรีไทยในลักษณะมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ ยังทำให้มีการสนับสนุนส่งเสริมดนตรีไทยผ่านหน่วยงานด้านวัฒนธรรม การเรียนการสอน การผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัย

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในการจัดโครงการปริญญานิพนธ์ทางดุริยางคศิลป์ ณ หอประชุม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่มา: หอสมุดดนตรีไทย สำนักบริหารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย